

DARIUSZ KWIATKOWSKI

Teologia i symbolika ołtarza w wybranych modlitwach *Obrzędów poświęcenia nowego ołtarza*

Soborowa odnowa liturgiczna dokonała pewnych zmian w sposobie urzędzenia wnętrza kościoła, a zwłaszcza jego prezbiterium. Ważnym elementem dokonanych zmian był powrót do starożytnych praktyk usytuowania ołtarza w centralnej części świątyni, w znacznej odległości od ściany prezbiterium. Na nowo ma on stanowić centrum przestrzeni sakralnej i być jednocześnie miejscem sprawowania Eucharystii. Podczas sprawowania Eucharystii na ołtarzu winna się koncentrować cała uwaga zgromadzenia liturgicznego. Istotną zmianą w reformie liturgicznej było zwrócenie się twarzą do ludu celebransa sprawującego przy ołtarzu Eucharystię. Dzięki temu wyraźnie ukazany został znak ołtarza jako stołu wieczernikowego i rodzinnego. Ożywiono też wszystkie zasadnicze relacje charakteryzujące zgromadzenie liturgiczne, czyli: obecność, fakt zgromadzenia się i wspólnotowość.

Eucharystia celebrowana na ołtarzu jest najistotniejszym aktem kultu i uświęcenia człowieka. W niej dokonuje się aktualizacja dzieła zbawienia i ofiary Chrystusa. Eucharystia jest Paschą Chrystusa, która staje się także paschą każdego jej uczestnika. Ustanowiona podczas ostatniej wieczerzy jest Ucztą Pańską. Ołtarz w wymowny sposób jest znakiem Eucharystii jako stół Uczty Pańskiej. Jest prawdziwym stołem Pana. Pozwala dostrzec stół ostatniej wieczerzy, ale zarazem antycypuje stół uczty wiecznej. Jest stołem, na którym kładzie się kielich i chleb i sprawuje się świętą ofiarę. *Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego* stwierdza, że: „ołtarz, na którym pod sakramentalnymi znakami

uobecnia się ofiara krzyża, jest stołem Pańskim. Lud zaprasza się, aby przystępował do tego stołu w czasie Mszy świętej”¹.

Zgodnie z zaleceniami Soboru Watykańskiego II Święta Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego przygotowała nowe *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*. W dekrete ogłaszającym wydanie nowej księgi z dnia 29 maja 1977 roku podkreślono, że obrzędy te należy zaliczyć do najbardziej uroczystych aktów liturgicznych. Święta Kongregacja Sakramentów i Kultu Bożego zaznacza, że ołtarz, wokół którego gromadzą się wierni, aby oddawać cześć Panu, uczestnicząc w ofierze i posilając się podczas uczyty niebieskiej, jest znakiem Zbawiciela i ołtarzem własnej ofiary².

Mimo że wydarzenie poświęcenia nowego kościoła i ołtarza winno być jednym z największych świąt w życiu parafii, to jednak wydaje się, że treści teologiczne obrzędu wciąż są mało znane. Stąd celem artykułu jest ukazanie bogatej symboliki i teologii ołtarza w najważniejszych modlitwach wchodzących w skład nowych *Obrzędów poświęcenia ołtarza*. Analizie zostaną poddane trzy modlitwy ściśle związane z obrzędami poświęcenia ołtarza: modlitwa poświęcenia wody, litania do świętych oraz najważniejsza modlitwa poświęcająca ołtarza.

I. Przygotowanie stołu do uczyty i ofiary – błogosławieństwo wody

Pierwszą ważną modlitwą w obrzędach poświęcenia nowego ołtarza jest błogosławieństwo wody. Po przyjsciu do miejsca przewodniczenia biskup błogosławi wodę przeznaczoną do pokropienia ludu na znak pokuty i na pamiątkę chrztu. Pobłogosławiona woda służy także do pokropienia, czyli do symbolicznego oczyszczenia ołtarza, który na początku celebracji jest obnażony. Posługujący zanoszą naczynie z wodą do biskupa stojącego przy katedrze. Biskup zachęca wszystkich do modlitwy, używając formuły zawartej w księdze lub czytając to własnymi słowami³.

Słowa wprowadzenia do modlitwy wyrażają radość ze zgromadzenia się w kościele w celu poświęcenia nowego ołtarza. Liturgia jest wspólnym dzie-

¹ *Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*. Z trzeciego wydania *Mszału Rzymskiego*. Rzym 2002. Poznań 2004 nr 296 (dalej: OWMR).

² Por. Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Pow-szechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI poprawiony staraniem papieża Jana Pawła II: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, wydanie wzorcowe. Katowice 2001 s. 7 (dalej: OPKO); por. T. Syczewski: *Teologia obrzędów poświęcenia kościoła i ołtarza*. W: *W Tym, który umacnia; Księga pamiątkowa ku czci J. E. Bp. Prof. zw. Edwarda Ozorkowskiego z okazji 25-lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSĐ w Białymstoku*. Red. J. Zabielski. Białystok 2004 s. 195.

³ Por. OPKO s. 130, nr 35.

łem Chrystusa i Kościoła. Znakiem Kościoła staje się konkretne zgromadzenie liturgiczne uczestniczące w danej celebracji. Zgromadzenie wiernych uczestniczących w obrzędzie liturgicznym określane było w starożytności greckimi pojęciami: *synagōge* i *ekklēsia*, które oznaczają ‘zwołanie dźwiękiem trąb’ i ‘zgromadzenia mężczyzn celem odbycia narady’. Później terminy te oznaczały również zwołanie ludu na służbę Bożą, która w istocie rzeczy była aktem całego zgromadzenia. Termin *synagōge* często oznaczał sanhedryn i zgromadzenie chrześcijan (zob. Dz 15,6.30). Natomiast rzeczownik *ekklēsia* najczęściej odnosił się do zgromadzenia chrześcijan (zob. 1 Kor 11,18; Hbr 2,12; 12,23). Kościół jako Lud Boży Nowego Przymierza został zgromadzony przez Boga, aby prowadzić życie godne odkupienia dokonanego w Jezusie Chrystusie i dawać temu zbawczemu czynowi świadectwo. Najważniejszym znakiem tego jest gromadzenie się Kościoła na Uczcie Pańskiej (zob. 1 Kor 11,20.26)⁴.

Wprowadzenie do modlitwy akcentuje, że poświęcenie ołtarza dokona się przede wszystkim przez złożenie ofiary eucharystycznej⁵. Celebacja Eucharystii zawsze powinna być ośrodkiem i uwieńczeniem całego życia wspólnoty chrześcijańskiej. Kapłan sprawuje ofiarę eucharystyczną w jedności i w utożsamieniu z Chrystusem (*in persona Christi*) i składa ją Bogu w imieniu całego ludu. Natomiast wierni na mocy swojego królewskiego kapłaństwa, otrzymanego w sakramencie chrztu, współdziałają w celebrowaniu Eucharystii. Sprawując ofiarę eucharystyczną, najczęściej jednoczą się ze czcią oddawaną Bogu przez Kościół w niebie. Wspólnota chrześcijańska przez ofiarę eucharystyczną nieustannie zdąży z Chrystusem do Ojca. Składanie ofiary Panu w sensie kultycznym podobne jest do ofiarowania Chrystusa w świątyni jerozolimskiej (zob. Łk 2,22). W Nowym Testamencie kult przybiera charakter duchowy, a chrześcijanin powinien oddawać samego siebie jako żertwę żywą i miłą Bogu (zob. Rz 12,1)⁶.

Wstęp do modlitwy błogosławieństwa zachęca wiernych, by uczestniczyli w tym obrzędzie w głębokim skupieniu. Zgromadzenie się przy jednym ołtarzu prowadzi do zbliżenia się do Chrystusa, który jest żywym kamieniem, na którym wszyscy ochrzczeni wznoszą się jako żywa świątynia. Dlatego biskup pokornie

⁴ Por. A. Urban: *Zgromadzenie*. W: *Praktyczny słownik biblijny*. Red. A. Grabner-Haidler. Warszawa 1994 s. 1482 (dalej: PSB).

⁵ Ofiara eucharystyczna uobecniająca zbawczą śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa jest sprawowana na ołtarzu. Te wydarzenia dały ludzkości oczyszczenie z grzechów i dar nowego życia. W dalszej części modlitwy mamy nawiązanie do chrztu, który również oczyszcza z grzechów i otwiera drogę do uczestnictwa w Eucharystii. Stąd wydarzenia uobecniające się przy ołtarzu dają wiernym czystość i nieustannie jej od nich wymagają. Dlatego nie byłoby błędem nazwanie ołtarza „stołem oczyszczenia” w szerokim tego słowa znaczeniu.

⁶ Por. K. Lijka: *Symbolika czynności przy poświęceniu ołtarza*. „Poznańskie Studia Teologiczne” T. 15: 2003 s. 180.

prosi Boga, aby pobłogosławił tę wodę, którą uczestnicy liturgii poświęcenia ołtarza będą pokropieni na znak pokuty i na pamiątkę chrztu⁷.

Nowy ołtarz zostanie pokropiony pobłogosławioną przez biskupa wodą, aby dokonało się jego oczyszczenie. W biblijnej tradycji było to wymagane w celu usunięcia jakiegokolwiek nieczystości kultycznej. Dokonywało się przez określone obrzędy: obmycia, kąpiele, ofiary. W dniu przebłagania dokonywano oczyszczenia całego ludu przez wypędzenie kozła obarczonego grzechami wszystkich. Natomiast prorocy obiecywali wybranym oczyszczenie będące zbawczym czynem Boga (zob. Ez 36,33). Według Listu do Hebrajczyków ofiara śmierci Chrystusa oczyszcza człowieka przez sakrament chrztu (zob. Hbr 9,13n). W chrzcie dokonuje się rytualne obmycie przy użyciu wody. Początkowo wodę używano przy chrzcie ze względu na jej wartość oczyszczającą. Trzeba jednak podkreślić, że chrzest powoduje oczyszczenie nie ciała, ale duszy (zob. 1 P 3,21). Woda staje się symbolem zanurzenia człowieka w śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Właśnie to zanurzenie całkowicie oczyszcza z grzechów i rodzi nowe życie dzieci Bożych (zob. Rz 6,3–4)⁸.

Słowa wprowadzenia zachęcają do słuchania słowa Bożego z wiarą oraz do przystąpienia z radością do stołu Pańskiego, aby w ten sposób umocniła się nadzieja. Biskup już na początku podkreśla, że gromadząc się przy jednym ołtarzu, zbliżamy się do Chrystusa, żywego kamienia, na którym jesteśmy zbudowani jako świątynia⁹.

Początek modlitwy błogosławieństwa wody zawiera uwielbienie Boga za Jego ojcowską troskę i miłosierdzie względem ludzi. Jego miłosierdzie sprowadza wszystkich do jedności, ale przede wszystkim przebacza grzechy. Mocą sakramentu chrztu świętego Bóg daje grzesznikom nowe życie i zapewnia uczestnictwo w dziedzictwie wiecznej nagrody. Prośby zawarte w tej modlitwie są kierowane do Boga Ojca, aby to On uświęcił swym błogosławieństwem wodę, którą będzie pokropiona świątynia, gdzie gromadzi się lud na modlitwie¹⁰.

Pokropienie jako rytuał oczyszczenia był znany już w kulcie świątynnym Izraela i sprawowano go w Dniu Pojednania. Podczas tego święta dokonywano siedmiokrotnego pokropienia przebłagalni – Arki Przymierza, względnie ołtarza, krwią zwierząt ofiarnych, dla oczyszczenia z grzechów Namiotu Spotkania lub ołtarza (zob. Kpł 16,15–19). Pokropienie wodą dokonywało oczyszczenia kultowego (zob. Lb 19). Poświęcenie świątyni wspominano w Izraelu, obcho-

⁷ Por. OPKO s. 130, nr 35.

⁸ Por. M.E. Boismard: *Woda*. W: *Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1994 s. 1062 (dalej: STB).

⁹ Por. OPKO s. 135, nr 35.

¹⁰ Por. K. L i j k a: *Symbolika czynności przy poświęceniu ołtarza*, dz. cyt. s. 179.

dząc ośmiodniowe Święto Namiotów (Święto Hanukka, Święto Świąteł). Było ono pamiątką oczyszczenia i ponownego poświęcenia świątyni zbezczeszczonej w czasie panowania Antiocha IV Epifanesa (II w. przed Chrystusem)¹¹.

Każdy chrześcijanin jako członek Ciała Chrystusa staje się również świątynią Bożą (zob. 1 Kor 6,15; 12,27), a jego ciało jest mieszkaniem i przybytkiem Ducha Świętego (zob. 1 Kor 6,19). Te stwierdzenia są ze sobą ściśle powiązane, ponieważ Ciało Chrystusa Zmartwychwstałego, zamieszkałe w pełni przez Bóstwo (zob. Kol 2,9), jest prawdziwą świątynią Boga. Z tego wynika, że chrześcijanie, będący członkami tego Ciała, są razem z Nim duchową świątynią. Chrystus jest żywym kamieniem widocznym w kościele w symbolu kamiennego ołtarza. Wierni, którzy są również żywymi kamieniami, tworzą wspólnie z Chrystusem budowlę duchową, aby stać się świętym kapłaństwem, mającym składać duchowe ofiary na ołtarzu świątynnym (zob. 1 P 2,4 n). Duch mieszka w Kościele, ale także w sercach wiernych jak w świątyni; w nich przemawia i daje świadectwo przybrania za synów (zob. Ga 4,6; Rz 8,15–16)¹².

W modlitwie zawarte jest również eschatologiczne pragnienie, aby poprzez święte sakramenty wierni doszli do niebieskiego Jeruzalem. Temat niebieskiego Jeruzalem występuje bardzo często w Nowym Testamencie. Najpierw św. Paweł podejmuje temat przejścia od dawnej Jerozolimy do nowej Jerozolimy, która swoją pełnię osiąga w niebie (zob. Ga 4,24–31). Jerozolima niebieska jest rezydencją Boga. Znajduje się w niej świątynia, „nie ręką ludzką uczyniona” (Ap 9,24), jak również ołtarz złoty, który jest symbolem samego Chrystusa Baranka (zob. Ap 8,3). Świątynia jerozolimska była zaledwie cieniem, reprodukcją i figurą świątyni w nowym Jeruzalem. Apokalipsa św. Jana wskazuje, że to właśnie Kościół stał się niebieskim Jeruzalem, miastem świętym (zob. Ap 11,2). Kościół sakramentalny jest teraz obecny w świecie, lecz zmierza do swej ostatecznej doskonałości, stając się prawdziwą ojczyzną wszystkich odkupionych: *Coelestis urbs Jerusalem, beata pacis visio* – „Jerozolimo, miasto niebieskie, szczęśliwa wizjo pokoju”¹³.

Po modlitwie biskup w asyście diakonów przechodzi przez nawę kościoła, kropiąc wodą lud, a wróciwszy do prezbiterium, kropi ołtarz. W tym czasie śpiewa się antyfonę: „Widziałem wodę wypływającą z prawego boku świątyni, alleluja, a wszyscy, do których doszła ta woda, zostali zbawieni i wołają: Alleluja, alleluja”. W czasie Wielkiego Postu antyfona jeszcze bardziej treściowo nawiązuje do modlitwy błogosławieństwa wody: „Pokropię was czystą wodą, oczyszczę was z wszelkich grzechów i dam wam serce nowe”¹⁴.

¹¹ Por. K. Pauritsch: *Święto poświęcenia świątyni*. W: PSB s. 1298.

¹² Por. F. Amiot: *Świątynia*. W: STB s. 968.

¹³ Por. M. Join-Lambert, P. Grelot: *Jerozolima*. W: STB s. 343–344.

¹⁴ OPKO s. 130–131, nr 36.

II. Ołtarz miejscem spotkania z mieszkańcami nieba – *Litania do wszystkich świętych*

Najważniejszą część obrzędów poświęcenia ołtarza, czyli modlitwę poświęcenia i jego namaszczenie olejem krzyżma, poprzedza *Litania do wszystkich świętych*. Kościół bardzo często posługuje się tą litaniami w ważnych celebracjach liturgicznych. Jest ona obecna przy udzielaniu chrztu, w sakramencie święceń czy w liturgii Wigilii Paschalnej. Według *Katechizmu Kościoła katolickiego*: „Liturgia jest «czynnością» całego Chrystusa (*Christus totus*). Ci, którzy obecnie ją celebrują – poprzez znaki, którymi się posługują – uczestniczą już w liturgii niebieskiej, gdzie celebrowanie w całej pełni jest komunią i świętem (KKK 1136)”¹⁵. Skoro „Chrystus cały” jest „podmiotem” liturgii, to można powiedzieć, że jest ona rzeczywistością sakramentalną, wyrażającą komunie ziemii i nieba. W liturgii Kościoła wymiar niebiański i ziemski – sakramentalny łączą się ze sobą nierozdzielnie.

Katechizm w sposób bardzo szczegółowy wymienia „Celebransów liturgii niebiańskiej”. Należą do nich: Bóg Ojciec, Jezus Chrystus, Duch Święty, „zjednoczone” w Chrystusie oraz uczestniczące w wykonaniu Bożego planu i w uwielbieniu Boga moce niebiańskie, postacie przedstawione językiem symbolicznym przez autora Apokalipsy jako czterej żyjący słudzy, słudzy Starego i Nowego Przymierza (wyobraża ich 24 starców), nowy Lud Boży (sto czterdzieści cztery tysiące – Ap 7,1–8;14,1), a zwłaszcza męczennicy „zabici dla Słowa Bożego” (Ap 6,9–11), Najświętsza Matka Boża (Niewiasta, Oblubienica Baranka – Ap 12; 21,9), wreszcie „wielki tłum, którego nikt nie mógł policzyć, z każdego narodu i wszystkich pokoleń, ludów i języków” (Ap 7,9) (KKK 1137–1138). Wszyscy mieszkańcy nieba zgromadzeni wokół Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego celebrują liturgię. Stąd obecność *Litanii do wszystkich świętych* w wielu celebracjach liturgicznych Kościoła. Święci łączą się z uczestnikami liturgii sakramentalnej i wstawiają się za nimi przed Bogiem, uczestnicząc w tym samym czasie w liturgii niebiańskiej. Tę myśl wyraża modlitwa biskupa wprowadzająca w śpiew litanii: „Drodzy bracia i siostry, niech nasze prośby wzniosą się do Boga, Ojca Wszechmogącego, przez Jezusa Chrystusa. Z Nim łączą się wszyscy Święci, którzy uczestniczyli w Jego męce i brali udział w Uczcie eucharystycznej”¹⁶.

Po tym wprowadzeniu rozpoczyna się śpiew litanii. Wzywa się w niej wstawiennictwa Maryi, archanioła Michała, aniołów Bożych, Jana Chrzciciela, św. Józefa, wybranych apostołów i świętych należących do różnych kategorii:

¹⁵ *Katechizm Kościoła katolickiego*. Tłum. pol. Poznań 1994 (dalej: KKK).

¹⁶ OPKO s. 134, nr 43.

męczenników, dziewic, doktorów Kościoła i wyznawców. Rubryki zezwalają na dodanie imienia świętego, który jest patronem kościoła, w którym dokonuje się poświęcenia nowego ołtarza, lub imion świętych, których relikwie znajdują się w danym kościele lub ołtarzu¹⁷.

Śpiew litanii kończy modlitwa biskupa skierowana do Boga Ojca z prośbą o jej przyjęcie „za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny i wszystkich Świętych”¹⁸. Zebrany lud z uwagi na przykład całkowitego zawierzenia Maryi woli Boga oraz jej przyłgnięcia do odkupieńczego dzieła swego Syna i do każdego natchnienia Ducha Świętego prosi ją, aby przyczyniła się wraz z innymi świętymi do wysłuchania zanoszonych modlitw. Maryja Dziewica stała się od początku dla Kościoła wzorem wiary i miłości. Jest Ona najznakomitszym i szczególnym członkiem Kościoła. W swej macierzyńskiej miłości opiekuje się braćmi Syna swego, pielgrzymującymi jeszcze i narażonymi na trudy i niebezpieczeństwa, póki nie zostaną doprowadzeni do szczęśliwej ojczyzny (KK 62)¹⁹.

Również świadkowie, którzy poprzedzili żyjących na ziemi wiernych w drodze do domu Ojca, szczególnie ci, których Kościół uznaje za świętych, uczestniczą w żywej tradycji modlitwy przez wzór swojego życia. Kontemplują oni Boga, wychwalając Go i nieustannie opiekując się tymi, których pozostawili na ziemi. Wchodząc do radości swego Nauczyciela, zostali postawieni nad wieloma (por. Mt 25,21). Wstawiennictwo ich jest najwyższą służbą według Bożego zamysłu zbawczego (por. KKK 2683). Mieszkańcy nieba, będąc głębiej zjednoczeni z Chrystusem, jeszcze mocniej utwierdzają cały Kościół w świętości, nieustannie wstawiając się za wszystkimi u Ojca i ofiarując Mu zasługi, które przez jedynego Pośrednika między Bogiem i ludźmi, Jezusa Chrystusa, zdobyli na ziemi. Natomiast „Kościół modli się i jednocześnie się stara, aby w Lud Boży, w Ciało Pańskie i Świątynię Ducha Świętego weszła pełnia całego świata, i aby w Chrystusie, który jest Głową wszystkiego, Stworzycielowi i Ojcu wszechświata oddawana była wszelka cześć i chwała” (KK 17).

Apokaliptyczna wizja ofiary składanej na ołtarzu kadzenia w niebie przez anioła symbolizuje modlitwy świętych zanoszone do Boga. Wznoszący się dym kadzideł wskazuje, że modlitwy świętych w sprawach całego Kościoła zostały przyjęte przez Boga, okazały się miłą ofiarą dla Pana²⁰. Dlatego chrześcijanie powinni modlić się do świętych, aby wstawiali się oni za całym światem.

¹⁷ Tamże. s. 134, nr 45.

¹⁸ Tamże. s. 137, nr 46.

¹⁹ Sobór Watykański II: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1964). Tekst polski. Poznań 2002 nr 62 (dalej: KK).

²⁰ Por. A. Jankowski: *Apokalipsa świętego Jana, wstęp – przekład z oryginału – komentarz*. Poznań 1959 s. 184–185.

W modlitwie kończącej *Litanie do wszystkich świętych* zawarte zostało głębokie pragnienie, aby poświęcony ołtarz stał się miejscem, w którym dokonują się wielkie misteria zbawienia. W *Credo* Kościół wyznaje misterium Trójcy Świętej i Jej zamysł dotyczący całego stworzenia. Ojciec wypełnia tajemnicę swojej woli, dając swego umiłowanego Syna i Ducha Świętego dla zbawienia świata. Dzieła odkupienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga dokonał Jezus Chrystus przez paschalne misterium swojej błogosławionej męki, zmartwychwstania i chwalebego wniebowstąpienia. Kościół głosi i celebruje to misterium zbawienia w swojej liturgii, aby wierni przeżywali je i doświadczali w swojej codzienności. Liturgia, szczególnie poprzez boską ofiarę eucharystyczną, dokonującą dzieła ludzkiego odkupienia, przyczynia się do tego, aby wierni swoim życiem wyrażali oraz ujawniali całemu światu misterium Chrystusa²¹.

Nowy Testament nazywa Krzyż Chrystusa „ołtarzem” (Hbr 13,10), z którego wypływają sakramenty Misterium Paschalnego. To na ołtarzu podczas liturgii eucharystycznej uobecnia się w znakach sakramentalnych ofiara Krzyża oraz całe misterium zbawienia (por. KKK 1182).

Biskup w tej modlitwie prosi także, aby lud składał na ołtarzu swoje dary, pragnienia i prośby w duchu głębokiej pobożności i synowskiego zaufania²². W tym kontekście ołtarz jawi się jako miejsce składania darów Bogu. W Starym Przymierzu Izraelici składali Bogu różne dary: pierwociny, dziesięciny (zob. Pnp 26), aby dać wyraz uznania Boga Najwyższego władcy i dobroczyńcy. Składano też dary, aby wynagrodzić uchybienia względem przymierza (zob. Kpł 4,5) i żeby pozyskać na nowo łaskawość Boga (zob. 2 Sm 14,21–25). Ofiary składane Bogu znajdowały się na płaszczyźnie pewnej wzajemności. Od czasu ofiary Chrystusa, będącej jednocześnie darem Boga złożonym ludzkości (zob. J 3,16) i darem złożonym przez ludzkość Bogu (zob. Hbr 2,16n), ludzie nie są w stanie już przedłożyć Bogu innych darów. Ta doskonała ofiara wystarczy na zawsze (zob. Hbr 7,27), ale chrześcijanie muszą stanowić jedność z tą ofiarą i są wezwani, aby samych siebie nieustannie składać Bogu w ofierze (zob. Rz 12,1) i zawsze być do Jego dyspozycji dla dobra innych (Ga 5,13–16; Hbr 13,16). Uświęcenie darów dokonuje się na ołtarzu, który jest jednocześnie miejscem, na którym urzeczywistnia się zjednoczenie wiernych z Bogiem²³.

Na ołtarzu chrześcijanin może przedstawiać Bogu swoje pragnienia. Podstawowym pragnieniem każdego człowieka, wpisanym w jego naturę stworzoną przez Boga, jest pragnienie posiadania życia i szczęścia w całej ich pełni i ze wszystkimi ich możliwościami rozwoju. W Piśmie Świętym można spotkać wie-

²¹ Por. L. B o u y e r: *Architettura e liturgia*. Magnano 1974 s. 66–67.

²² Por. OPKO s. 137, nr 46.

²³ Por. Z. M o Ń k a: *Znaczenie religijne ołtarza u Izraelitów*. RBL T. 4–5:1969 s. 201.

le porównań mówiących o pragnieniach, i to często bardzo żarliwych: „Jak łania pragnie wody ze strumieni” (Ps 42,2); „jak oczy sług zwrócone na ręce ich panów i jak ręce służebnicy na ręce jej pani” (Ps 123,2); „bardziej niż strażnicy poranka pragnie świtania” (Ps 130,6). Można zauważyć, że Stary Testament jest przeniknięty bardzo głębokim pragnieniem Boga. Znajdujemy w nim pragnienie poznania mądrości (zob. Prz 5,19; Syr 1,20), tęsknotę za Jerozolimą (zob. Ps 137,5), pragnienie wejścia do miasta świętego (zob. Ps 128,5) i do świątyni (zob. Ps 122,1), chęć poznania słowa Bożego we wszystkich jego formach (zob. Ps 119,20.131.174). Trzeba jednak podkreślić, że największym pragnieniem pozostaje jedyne pragnienie Boga: „Któż poza Tobą jest w niebie? Gdy jestem z Tobą, nie cieszy mnie ziemia. Niszczę me ciało i serce, Bóg jest opoką mego serca i mym udziałem w wieczności” (Ps 73,25n)²⁴. Wynika z tego, że ołtarz stanowi ośrodek kultu ofiarniczego i jest znakiem obecności Boga pośród ludzi. To dzięki temu znakowi można wejść w żywy i konkretny kontakt z Bogiem, który jest szczytem pragnień człowieka żyjącego wiarą²⁵.

III. Ołtarz stołem ofiary i uczty – modlitwa poświęcenia ołtarza

Anamnetyczna część modlitwy poświęcenia ołtarza ma charakter uwielbiająca i błogosławiąca Boga za wielkie czyny, których dokonał w historii zbawienia. Kościół dziękuje Bogu, który w swojej ojcowskiej miłości postanowił, aby misterium ołtarza, doskonale spełnione w Chrystusie, zastąpiło dawne Jego figury²⁶. Po tym wstępie wymienione są starotestamentalne figury ofiar i ołtarzy, które zapowiadały zbawcze dzieło Chrystusa, uobecniające się teraz w misterium ołtarza. Wspomniane są wody potopu i ołtarz wraz ze złożoną na nim ofiarą przez Noego. Po kataklizmie potopu ten drugi ojciec rodzaju ludzkiego zbudował ołtarz i złożył na nim ofiarę, która się Bogu podobała i doprowadziła do odnowienia z ludźmi przymierza miłości (zob. Rdz 8,14–9,3). Potop, z którego wyszedł cało tylko Noe i jego rodzina, znalazłszy schronienie w arce, był karą za grzechy świata. Teologia prorocka widziała w tym kataklizmie typ zbawczych wyroków Boga. W Księdze Izajasza czytamy: „W miłości wiecznej nad tobą się ulitowałem, mówi Jahwe, twój Odkupiciel. Dzieje się ze mną jak za dni Noego, kiedy przysiągłem, że wody Noego nie spadną już na ziemię” (Iz 54,8nn). Zapowiadając sąd eschatologiczny, Jezus również przypomina potop: „A jak było za dni Noego, tak będzie z przyjściem Syna Człowieczego [...]” (Mt 24,37 nn). Chrystus bowiem, nowy Noe, zstąpił w głęboką wodę śmierci, wyszedł z niej jako zwycięzca z całym mnóstwem ocalałych. Ci, którzy się za-

²⁴ Por. P. M. Galopin, J. Guillet: *Pragnienie*. W: STB s. 760–762.

²⁵ Por. D. Sesboüé: *Ołtarz*. W: STB s. 633.

²⁶ Zob. OPKO s. 144–145, nr 48.

nurzą w wodzie chrztu, wychodzą z niej również ocaleni i podobni do Chrystusa Zmartwychwstałego (zob. 1 P 3,18–21). Noe sam tylko jest nazwany sprawiedliwym (zob. Rdz 7,1), ale podobnie jak Adam, reprezentuje on wszystkich, którzy idą za nim, i ocala ich razem z sobą (zob. Rdz 7,1.7.13). Noe okazał się jedynym sprawiedliwym, a w czasie gniewu stał się okupem. Dzięki niemu ocalała Reszta dla ziemi, kiedy przyszedł potop. Mesjańskie obrazy okupu i Reszty czynią z Noego typ Jezusa Chrystusa, który stanie się kiedyś źródłem nowego stworzenia²⁷.

Ofiara Noego jest przyjemna dla Boga i dlatego otrzymuje on błogosławieństwo, a przez niego spływa ono również na całe stworzenie (zob. Rdz 8,20–9,17). W ten sposób Bóg zawarł z Noem przymierze wieczne, które już nigdy nie będzie odwołane (zob. Iz 54,9n). Przymierze z Noem wyraża zasadę ekonomii Bożej wobec narodów, czyli ludzi zgromadzonych według swych krajów i swego języka, według szczepów i według narodów (zob. Rdz 10,5). Ono pozostaje w mocy, dopóki trwa czas narodów (zob. Łk 21,24), czyli aż do powszechnego głoszenia Ewangelii. Noe i jego miła Bogu ofiara złożona na ołtarzu była figurą i zapowiedzią ofiary złożonej przez Chrystusa na ołtarzu Krzyża. Podobnie jak niegdyś Bóg wychodził naprzeciw swojemu ludowi z przymierzem miłości, tak w Jezusie Chrystusie, Zbawicielu ludzkości i Oblubieńcu Kościoła, wychodzi naprzeciw chrześcijanom poprzez święte sakramenty sprawowane w łączności z ołtarzem²⁸.

Kolejną figurą przywołaną w anamnetycznej części modlitwy poświęcenia ołtarza jest Abraham budujący ołtarz, na którym miał być złożony w ofierze jego syn Izaak (zob. Rdz 22,1–19). Abraham, nazywany ojcem naszej wiary, w miejscach, w których się zatrzymywał, prowadzony przez Boga, budował ołtarze dla Pana. Wiara Abrahama wielokrotnie była wystawiana na próbę, ale została oczyszczona i umocniona przez cierpienie. Jako ostateczne oczyszczenie jego wiary Bóg zażądał, aby złożył w ofierze swego syna Izaaka, którego mu dał: Abraham „nie odmówił nawet swego jedynego syna” (Rdz 22,12.16). Wiara Abrahama nie osłabła, gdy mówił do syna: „Bóg upatrzy sobie jagnię na całopalenie” (Rdz 22,8), „pomyślał bowiem, iż Bóg mocen wskrzesić także umarłych” (Hbr 11,19). Przez to ojciec wierzących upodobnił się do Ojca, który nie oszczędził własnego Syna, lecz wydał go za wszystkich ludzi (zob. Rz 8,32; Hbr 11,19; 2,14–17; KKK 2570–2572)²⁹.

Ostatnią starotestamentalną figurą ofiary Chrystusa i ołtarza jest Mojżesz, który na Synaju złożył ofiarę czyniącą z Izraela lud Boży (zob. Wj 19,4 nn). Wte-

²⁷ Por. L. Szabó: *Potop*. W: STB s. 745–746.

²⁸ Por. V. Gatti: *Liturgia e arte. I luoghi della celebrazione*. Bologna 2001 s. 135–138.

²⁹ Por. R. Feuillet, A. Vanhoye: *Abraham*. W: STB s. 37.

dy też Bóg zawarł ze swym ludem przymierze (zob. Wj 24,3–8; Hbr 9,18 nn). Zostało ono zawarte za pośrednictwem krwawego obrzędu: połowę krwi z ofiar wylano na ołtarz, przedstawiający Boga, a połowę na lud (zob. Wj 24,3–8). Wyrażono w ten sposób, że ołtarz był miejscem obecności Bożej. W Starym Testamencie przy obrzędach konsekuracyjnych kapłani skrapiali krwią ołtarz i miejsce dookoła niego (zob. Kpł 1,5.11; 9,12). Ofiara Jezusa na Krzyżu łączy się z wizją ofiary przymierza, którą zawarł Mojżesz na Synaju. Krew Jezusa, jako krew nowego przymierza, została przelana na odpuszczenie grzechów ludzkich. Syn Boży ofiarował siebie na ołtarzu Krzyża za wszystkich, „Aby wszyscy byli jedno, jako Ty, Ojczy, we Mnie, a ja w Tobie” (J 17,21)³⁰.

Wszystkie te figury w sposób doskonały wypełnił Jezus Chrystus przez misterium paschalne, które przyniosło zbawienie całej ludzkości. W modlitwie poświęcenia ołtarza biskup mówi: „On bowiem jako kapłan i dar ofiarny wstąpił na drzewo krzyża i oddał siebie samego Tobie, Ojczy, jako ofiarę czystą, aby przez nią zgładzić grzechy świata i zawrzeć z Tobą nowe, wieczne przymierze”³¹.

Chrystus stał się Barankiem złożonym w ofierze (zob. 1 P 1,19) i przez to ofiarą czystą, składaną Bogu na ołtarzu Krzyża, dla odpuszczenia grzechów i ustanowienia przymierza wiecznego. Przez Krzyż Chrystus-Kapłan zapoczątkował zjednoczenie rodzaju ludzkiego z Bogiem, wstawiając się nieustannie za wszystkimi przed obliczem Ojca. Tak urzeczywistniło się zapowiedziane przez Jeremiasza przymierze nowe i lepsze ze względu na najwyższe wartości Pośrednika (zob. Hbr 8,6; 8,8–12; 12,24; Jr 31,31–34). Nowe przymierze zostało przypieczętowane nie krwią zwierząt, ale krwią Chrystusa, przelaną dla odkupienia wszystkich ludzi (zob. Hbr 9,11 n)³².

Ołtarz, wokół którego gromadzi się wspólnota Kościoła na sprawowaniu Eucharystii, reprezentuje dwa aspekty tego samego misterium. Są to: ołtarz ofiary i stół Pana. W modlitwie poświęcenia ołtarza biskup prosi Boga, aby ołtarz zbudowany w Kościele „zawsze służył Ofierze Chrystusa i był stołem Pańskim, przy którym lud będzie się posilał na Uczcie Bożej”³³.

We wspólnocie chrześcijańskiej ołtarz od początku jawił się jako stół ofiary i stół uczyty. Można go określić jednym terminem, który zawiera obie te rzeczywistości – „stół Pański”. Chrześcijanie od chwili ustanowienia Eucharystii mają udział nie tylko w rzeczach świętych, ale najświętszych, gdyż stają się jedno z Ciałem i Krwią Chrystusa (zob. 1 Kor 10,16). Ta jedność daje im ży-

³⁰ Por. Z. M o n k a: *Znaczenie religijne ołtarza u Izraelitów* s. 202.

³¹ OPKO s. 145, nr 48. Modlitwa ta swoimi korzeniami się biblijnej modlitwy Salomona (1 Krl 8,23nn); zob. B. N a d o l s k i: *Misterium chrześcijańskiego ołtarza*. Kraków 2008 s. 284.

³² Por. Ch. H a u r e t: *Ofiara*. W: STB s. 613.

³³ OPKO s. 145, nr 48.

cie wieczne (zob. J 6,53–58). Jedność z Chrystusem prowadzi w naturalny sposób do zjednoczenia wiernych w jednym ciele (zob. 1 Kor 10,17). Dokonuje się ono w sposób pełny przy jednym „stole Pańskim”. W ten sposób urzeczywistnia się ofiara idealna, zapowiedziana przez Malachiasza (Ml 1,11), mająca znaczenie dla wszystkich i trwająca po wieczne czasy. W nowym przymierzu Jezus zamiast manny daje swoim wyznawcom jako pokarm swoje Ciało. On stał się prawdziwym chlebem życia, zesłanym światu, aby miał życie (zob. J 6,31nn.)³⁴. Można zatem stwierdzić, że Eucharystia jest świętą ucztą Komunii i w Ciele, i Krwi Pana oraz że urzeczywistnia ona prawdziwą komunię życia z Bogiem (por. KKK 1325).

Według posoborowych przepisów liturgicznych ołtarz w kościele powinien być jeden, stały i najlepiej zbudowany z kamienia (por. OWMR 298). W religiach pierwotnych bardzo był rozpowszechniony kult świętych kamieni. W Izraelu natomiast był on pierwotnie surowo zakazany. Z czasem jednak, pod wpływem bałwochwalstwa narodów ościennych, zdarzały się i pod tym względem pewne wykroczenia. Dlatego konieczne były odpowiednie ostrzeżenia i wyjaśnienia (zob. Kpł 26,1; Pnp 16,22; Iz 57,6). Izraelici, pozbywszy się kontekstu bałwochwalczego, nadali świętym kamieniom znaczenie symboliczne. Skuteczność oddziaływania tych kamieni pochodziła wyłącznie od transcendentnego Boga. Dlatego Jakub postawił święty kamień w Betel (zob. Rdz 28,16nn). Układano też kamienie poświęcone bliskością ołtarza (zob. Wj 28,10.21; 24,4), które miały symbolizować dwanaście pokoleń izraelskich. Z nieociosanych kamieni były również zbudowane ołtarze, poprzez które Bóg dotykał ziemi i ją przez to poświęcał (zob. Wj 20,25; por. Mt 23,19). Święte kamienie w pewien sposób wyobrażają Chrystusa, w którego osobie sam Bóg stał się obecny na Ziemi pośród ludzi. W wielu aluzyjnych wypowiedziach Nowego Testamentu (zob. Hbr 13,10; 1 Kor 10,18), a jeszcze wyraźniej w nauce ojców Kościoła oraz w liturgii, Chrystus jest utożsamiany z ołtarzem, kamieniem, z którego jest sporządzony stół ofiary³⁵.

Ołtarz ustawiony w kościele stanowi środkowy punkt zgromadzenia wiernych i dlatego oddaje mu się odznaki czci. Symbolizuje on bowiem samego Chrystusa, który stał się kamieniem węgielnym przybytku świętego (zob. Mt 21,42). Opierając się z wiarą na tym niewzruszonym kamieniu (zob. Iz 28,16; Rz 9,33, 1 P 2,6), wierni, jako żywe kamienie (zob. 1 P 2,5), są wbudowywani w konstrukcję domu Bożego (zob. Ef 2,21)³⁶.

³⁴ Por. P.M. Galopin: *Posilek*. W: STB s. 718.

³⁵ Por. P. Lamarche: *Kamień*. W: STB s. 360.

³⁶ Por. A. Dyl: *Posoborowe przepisy prawno-liturgiczne dotyczące wyposażenia wnętrza kościoła*. W: *Mysterium Christi – Sztuka w liturgii*. Red. W. Świerzawski. Kraków 1996 s. 68.

Według modlitwy poświęcenia ołtarz ma być znakiem Chrystusa, z którego boku wypłynęły krew i woda, będące źródłem sakramentów³⁷. Ewangelista Jan dał świadectwo, że z przebitego włócznią boku Chrystusa wypłynęły woda i krew (zob. J 19,31–37). Spełniają one nadal w Kościele dawne ożywiające funkcje. Woda ożywiająca jest znakiem Chrystusa i Ducha Świętego, który odraździ i orzeźwia (zob. J 3,5; 4,13 n). Mówiąc obrazowo, Chrystus jest skałą, z której zbrocza wypłynęły wody, będące w stanie odmienić i napoić lud znajdujący się w drodze do prawdziwej Ziemi Obiecanej (zob. 1 Kor 10,4; J 7,38)³⁸. Natomiast krew Pańską wierni spożywają podczas Eucharystii. Idąc za nauką *Katechizmu Kościoła katolickiego*, można powiedzieć, że Eucharystia jest pamiątką ofiarną, w której przedłuża się ofiara Krzyża, a jednocześnie jest ucztą Komunii w ciele i krwi Pana (por. KKK 1382).

Odniesienia do Chrystusa sprawiają, że ołtarz staje się przez poświęcenie stołem świątecznym, do którego jest zaproszony Lud Boży, aby uczestniczył w uczcie nowego przymierza. W starożytności zaproszenie do spożycia posiłku przy czyimś stole było znakiem przyjaźni (zob. Ps 128,3), wyrazem uznania i szacunku. Największym szacunkiem było codzienne zasiadanie do wspólnego stołu z królem (zob. 2 Sdz 9,7). Spożywanie posiłków przy królewskim stole łączyło się z przychylnością monarchy, ochroną i władzą. Odrzucenie królewskiego zaproszenia było zniewagą (zob. 1 Sm 20,29; Est 1,12). Odsunięcie od królewskiego stołu i zmuszenie do jadań okruchów, które z niego spadły, było obrazem upokorzenia i klęski (zob. Sdz 1,7; Mt 15,21–28)³⁹.

Ołtarz jako stół uczy Pańskiej jest miejscem ścisłego zjednoczenia z Chrystusem. Podczas ostatniej wieczerzy, kiedy wszyscy zasiedli do wspólnego stołu, Jezus wziął chleb, wypowiedział nad nim błogosławieństwo, łamał i rozdawał swoim uczniom, mówiąc: „Bierzcie i jedzcie, to jest ciało moje!” (Mt 26,26). Od tego momentu Bóg pozwolił człowiekowi jeszcze bardziej jednoczyć się z Nim na świętej Uczcie. Według św. Pawła ofiarowane chleb i wino, spożywane przez chrześcijan na Uczcie Eucharystycznej, dają im możliwość wejścia w swoiste *communio* z ciałem i krwią Chrystusa. Kto spożywa Chleb eucharystyczny, staje się jedno z Panem, a przez Pana ze wszystkimi braćmi (zob. 1 Kor 10,17)⁴⁰.

Ołtarz będący stołem ofiary i uczy ma być źródłem jedności Kościoła i braterskiej zgody. Z niego wierni mają czerpać ducha wzajemnej miłości⁴¹.

³⁷ Por. OPKO s. 145, nr 48.

³⁸ Por. M. Boisnard: *Woda* s. 1061.

³⁹ Por. L. Ryken, J. Wilhoit, T. Longman: *Słownik symboliki biblijnej*. Warszawa 2003 s. 945.

⁴⁰ Por. V. Gatti: *Liturgia e arte. I luoghi della celebrazione* s. 138.

⁴¹ Por. OPKO s. 146, nr 48.

Braterska zgoda i miłość są naturalną odpowiedzią człowieka na uczestnictwo w uczcie miłości, którą jest Eucharystia. W niej przecież pod osłoną sakramentalnych znaków uobecniają się największe dowody miłości Boga do człowieka, czyli śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. On, ustanawiając Eucharystię, umywał uczniom nogi, dając im nowe przykazanie, aby się wzajemnie miłowali, tak jak On ich umiłował (zob. J 13,4–11.34–35). Poza tym dopuszczenie kogoś do wspólnego stołu oznacza przyjęcie go do wspólnoty rodzinnej. Zasiadanie do wspólnego stołu ma szczególną, jednoczącą razem uczujących moc. Posiłek przy jednym stole wyrażał zawsze ideę specyficznego braterstwa. Wspólnota zasiadająca przy tym samym stole bazowała na uczuciach prawdziwej gościnności (zob. Łk 12,36–50) i jedności serc. Przez zasiadanie do wspólnego stołu Jezus wyrażał swoją miłość do grzeszników (Łk 15,1n; 19,2–10). Pierwsza gmina chrześcijańska w Jerozolimie była przekonana, że przeżywa na nowo razem ze Zmartwychwstałym łamanie chleba w radości i we wspólnocie braterskiej (zob. Dz 2,42.46)⁴².

Modlitwa poświęcenia wskazuje, że ołtarz jest ośrodkiem uwielbienia i dziękczynienia, w którym dokonuje się wielkie misterium zbawienia i stanowi miejsce naprawdę wzniosłe⁴³. Szczególnie podczas sprawowania Eucharystii staje się on ośrodkiem uwielbienia i dziękczynienia (por. OWMR 296). Dziękczynienie składane Bogu zazwyczaj przybiera formę modlitwy (zob. Mdr 16,28; 2 Kor 1,11). Wtedy zbiega się ono w sposób naturalny z błogosławieństwem, które opiewa wielkie czyny Boga. Dziękczynienie wiąże się ze swoistą *anamnezą*, dzięki której przywołuje się w pamięci przeszłość (zob. Jdt 8,25n; Ap 11,17n). Wspólne błogosławieństwo i dziękczynienie pojawia się często przy stołach uczt żydowskich. Jezus podczas ostatniej wieczerzy, zasiadając z uczniami do stołu, wypowiada błogosławieństwo nad chlebem i *dziękczynienie* nad kielichem (Mt 26,27). Sakramentalnym znakiem Eucharystii jest dziękczynienie wypowiedane nad chlebem i winem, które uobecniają wydającego się za zbawienie świata Jezusa Chrystusa. W tym sensie ołtarz nazywany jest ośrodkiem dziękczynienia, które się spełnia przez sprawowanie Eucharystii⁴⁴. Podczas Eucharystii chrześcijanie wysławiają cudowne czyny Boga i dziękują za dobro, jakie otrzymali dzięki nim. Ten dziękczynny charakter zgromadzenia eucharystycznego akcentuje starożytne: *Didaché*, w którym czytamy: „Gromadźcie się razem. Łamcie chleb i czyńcie dzięki”⁴⁵.

⁴² Por. P. Galopin: *Posiłek*. s. 719.

⁴³ Por. OPKO s. 146, nr 48.

⁴⁴ Por. B. Nadołski: *Liturgika. Eucharystia*. T. IV. Poznań 1992 s. 111.

⁴⁵ *Didaché*, 14, 1–3. *Antologia literatury patrystycznej*. tłum. pol. M. Michalski. T. 1. Warszawa 1975 s. 19.

Modlitwa poświęcenia nowego ołtarza kończy się akcentem eschatologicznym. Uwielbienie i dziękczynienie składane Bogu podczas Eucharystii przy ołtarzu ma prowadzić wiernych do wiecznych przybytków, gdzie będą składać ofiarę chwały razem z Chrystusem, Najwyższym Kapłanem i Żywym Ołtarzem⁴⁶. Wspólny stół i radosna uczta już u proroka Izajasza przedstawiały szczęście niebieskie i zapowiadały ucztę mesjańską (zob. Iz 25,6). Apokaliptyczna wizja ołtarza niebieskiego zachęca wiernych do udziału w składaniu ofiary chwały na tym ołtarzu w zjednoczeniu z jedyną i doskonałą ofiarą Chrystusa (zob. Hbr 10, 14). Chrystus stał się jednocześnie Kapłanem i Żywym Ołtarzem. Jezus, jako Kapłan, podobnie jak Aaron, jest powołany przez Boga, by wstawiał się za ludźmi i żeby składał ofiary za ich grzechy (zob. Hbr 5,1–4). Jego kapłaństwo było zapowiedziane już w kapłaństwie Melchizedeka (zob. Rdz 14,18nn), zgodnie z proroctwem Psalmu: „Tyś Kapłanem na wieki na wzór Melchizedeka” (110,4). W Liście do Hebrajczyków Chrystus jest przedstawiony jako Kapłan oraz Żywy Ołtarz (zob. Hbr 4,14; 13,10). W nowej świątyni, którą jest Jego Ciało (zob. J 2,21), nie ma już oprócz Niego żadnych innych ołtarzy (zob. Hbr 13,10). To ołtarz uświęca ofiarę (zob. Mt 23,19). Skoro Chrystus samego siebie składa jako żertwę doskonałą, to sam siebie uświęca (zob. J 17,19). Chrystus jest równocześnie kapłanem i ołtarzem. Kapłaństwo tkwi w Jego naturze, gdyż jest On pośrednikiem, będąc prawdziwym człowiekiem (zob. Hbr 2,18; 4,15). On jest także prawdziwym Synem Bożym, wyższym od aniołów (zob. Hbr 1,1–13). Jest On kapłanem jedynym i wiecznym. Składa swoją ofiarę na ołtarzu Krzyża jeden raz na zawsze (zob. Hbr 7,27; 10,10–14). Łączyć się z ciałem i krwią Chrystusa, oznacza połączyć się z Ołtarzem, którym jest Pan. Oznacza to również zasiadać z Nim do Jego stołu (zob. 1 Kor 10,16–21)⁴⁷.

Przeprowadzona analiza modlitwy poświęcenia ołtarza pokazuje jego głęboką symbolikę i teologię. Stąd zrozumiałe są przepisy Kościoła wymagające, aby ołtarz stanowił najważniejszy element wyposażenia każdego kościoła i aby oddawać mu należną cześć.

W artykule dokonano analizy teologiczno-liturgicznej modlitw obecnych w odnowionych *Obrzędach poświęcenia nowego ołtarza*. Najważniejsze teksty eucharystyczne obrzędów ukazują ołtarz jako miejsce spotkania Kościoła niebiańskiego z Kościołem sakramentalnym. To spotkanie poprzedzone jest koniecznością oczyszczenia i stąd na początku ołtarz jest kropiony święconą wodą. Ołtarz jest nade wszystko stołem uobecnienia misterium paschalnego Chrystusa

⁴⁶ Por. OPKO s. 146, nr 48.

⁴⁷ Por. J. D e c y k: *Dedykacja kościoła i ołtarza*. W: *Mszal księgą życia chrześcijańskiego*. Red. B. N a d o l s k i. Poznań 1989 s. 190.

i stołem uczyty eucharystycznej, na której wierni mogą karmić się ciałem i krwią Chrystusa, czyli pokarmem już teraz zanurzającym ich w życie wieczne. Ołtarz będący symbolem Chrystusa i Jego zbawczych dzieł staje się przez to miejscem spotkania z Chrystusem i braćmi. On wskazuje na jedność Kościoła zgromadzonego przy jednym ołtarzu, aby z radością uwielbiać Boga i dziękować Mu za zbawcze wydarzenia, które się na nim uobecniają.

Głęboka teologia i symbolika ołtarza w naturalny sposób domaga się, aby wykonywać go ze szlachetnych materiałów, najlepiej szlachetnego kamienia, i aby otaczać go czcią i szacunkiem. Dlatego wielkim nieporozumieniem jest ołtarz zmieniony w swego rodzaju „magazyn”, na którym trzyma się wszystkie przedmioty potrzebne do sprawowania Eucharystii. Duszpasterze i posługujący winni mieć tego świadomość i dlatego należy zadbać, aby w każdym prezbiterium istniał stolik (kredencja), gdzie składa się wszystkie elementy służące do sprawowania Eucharystii (mszał, ampułki, *lavabo* itp.). Ostrożnie należy również stosować wszelkie dekoracje, zwłaszcza kwiatowe, by nie przysłaniały one widoku ołtarza jako stołu. Stąd potrzebna jest dziś katecheza skierowana do kapłanów, posługujących w liturgii, osób odpowiedzialnych za dekoracje w kościele i wszystkich wiernych o znaczeniu i symbolice ołtarza w kościele i podczas liturgii.

Ze względu na ograniczone ramy artykułu nie zostaną poddane analizie teksty formularza mszalnego przeznaczonego na obrzęd poświęcenia ołtarza oraz teksty towarzyszące tak zwanym obrzędom wyjaśniającym. Teksty te oraz czytania biblijne, wykorzystywane podczas poświęcenia nowego ołtarza, mogą być źródłem kolejnego artykułu, który jeszcze bardziej pogłębi teologiczne rozumienie ołtarza.

Bibliografia

- Amiot F.: *Świątynia*. W: *Słownik Teologii Biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1994, s. 963–969 (dalej: STB).
- Boismard M.E.: *Woda*. W: STB s. 1056–1059.
- Bouyer L.: *Architettura e liturgia*. Magnano 1974.
- Decyk J.: *Dedykacja kościoła i ołtarza*. W: *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*. Red. B. Nadolski. Poznań 1989 s. 181–195.
- Dyl A.: *Posoborowe przepisy prawno-liturgiczne dotyczące wyposażenia wnętrza kościoła*. W: *Mysterium Christi – Sztuka w liturgii*. Red. W. Świerzawski. Kraków 1996 s. 65–89.
- Didaché*, 14, 1–3. *Antologia literatury patrystycznej*. tł. pol. M. Michalski. T. 1. Warszawa 1975 s. 16–20.
- Feuillet R., Vanhoye A.: *Abraham*. W: STB s. 36–38.
- Galopin P.M., Guillet J.: *Pragnienie*. W: STB s. 760–762.
- Gatti V.: *Liturgia e arte. I luoghi della celebrazione*. Bologna 2001.

- Hauret Ch.: *Ofiara*. W: STB s. 610–615.
- Jankowski A.: *Apokalipsa świętego Jana, wstęp – przekład z oryginału – komentarz*. Poznań 1959.
- Join-Lambert M., Grelot P.: *Jerozolima*. W: STB s. 343–344.
- Katechizm Kościoła katolickiego*. Poznań 1994.
- Lamarche P.: *Kamień*. W: STB s. 360–361.
- Lijka K.: *Symbolika czynności przy poświęceniu ołtarza*. „Poznańskie Studia Teologiczne”. T. 15: 2003 s. 175–189.
- Mońka Z.: *Znaczenie religijne ołtarza u Izraelitów*. RBL T. 4–5:1969s. 199–206.
- Nadolski B.: *Liturgika. Eucharystia*. T. IV. Poznań 1992.
- Nadolski B.: *Misterium chrześcijańskiego ołtarza*. Kraków 2008.
- Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego*. Z trzeciego wydania *Mszału Rzymskiego. Rzym 2002*. Poznań 2004.
- Pauritsch K.: *Święto poświęcenia świątyni*. W: *Praktyczny słownik biblijny*. Red. A. Grabner-Haider. Warszawa 1994 s. 1298–1299.
- Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II wydany z upoważnienia papieża Pawła VI poprawiony staraniem papieża Jana Pawła II: *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, wydanie wzorcowe. Katowice 2001.
- Ryken L., Wilhoit J., Longman T.: *Słownik symboliki biblijnej*. Warszawa 2003.
- Sobór Watykański II: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*. Tekst polski. Poznań 2002 s. 104–163.
- Sesboüé D.: *Ołtarz*. W: STB s. 631–633.
- Syczewski T.: *Teologia obrzędów poświęcenia kościoła i ołtarza*. W: *W Tym, który umacnia; Księga pamiątkowa ku czci J. E. Bp. Prof. zw. Edwarda Ozorkowskiego z okazji 25-lecia sakry biskupiej, 40-lecia kapłaństwa i 30-lecia pracy w AWSB w Białymstoku*. Red. J. Zabielski. Białystok 2004 s. 195–204.
- Szabó L.: *Potop*. W: STB s. 745–746.
- Ryken L., Wilhoit J., Longman T.: *Słownik symboliki biblijnej*. Warszawa 2003.
- Urban A.: *Zgromadzenie*. W: *Praktyczny słownik biblijny*. Red. A. Grabner-Haider. Warszawa 1994 s. 1482–1483.

STRESZCZENIE

Teologia i symbolika ołtarza w wybranych modlitwach Obrzędów poświęcenia nowego ołtarza

Artykuł ukazuje bogatą symbolikę i teologię ołtarza obecną w najważniejszych modlitwach wchodzących w skład nowych *Obrzędów poświęcenia nowego ołtarza*. Analizie poddano trzy modlitwy ściśle związane z obrzędami poświęcenia ołtarza: modlitwę poświęcenia wody, litanie do świętych oraz modlitwę poświęcającą ołtarz. Ofiara Chrystusa złożona na Krzyżu i uobecniana w bezkrwawy sposób na ołtarzu oczyszcza wiernych z grzechów i odnawia w nich czystość dzieci Bożych. Ołtarz stanowi także miejsce realnego spotkania Kościoła zbawionych z Kościołem pielgrzymującym. Najwięcej treści teologicznych jest obecnych w uroczystej modlitwie poświęcenia ołtarza. Przedstawia go przede wszystkim jako stół ofiary i stół uczyty eucharystycznej. Ołtarz jest miejscem, wokół którego gromadzi się wspólnota wierzących, aby karmić się Ciałem Chrystusa.

W ołtarzu należy także widzieć eschatologiczny stół uczyty, zastawiony przez Zbawiciela w wieczności dla wiernych wypełniających przykazania miłości. Teologia modlitw jednoznacznie pokazuje, że poświęcony ołtarz stanowi najważniejszy element wyposażenia każdego kościoła.

Słowa kluczowe: ołtarz, poświęcenie, kościół, zgromadzenie, oczyszczenie, uczta, ofiara, krzyż, zbawienie, Ciało i Krew Chrystusa, wieczność

SUMMARY

The Theology and Symbol of the Altar in the Prayers of the *Rite of Dedication of an Altar*

This article reveals the rich symbols and theology of the altar present in the most important prayers which compose the new Rite of Dedication of an Altar. Three of them, which are connected with the Rite very closely are the subjects of the analysis which has been done. These are: the Prayer of the Dedication of Water, the Litany of the Saints and the Prayer of Dedication of an Altar. Christ's sacrifice on the Cross, made present in a bloodless way on the altar, purifies the believers from their sins, and revives in them the purity of God's children. The altar constitutes a place where the Church dwelling in heaven and the pilgrim Church on earth meet in a real way. Most of the theological content is present in the solemn Prayer of Dedication of the altar. First of all, it presents the altar as a table of sacrifice and of the eucharistic banquet. The altar is a place around which the community of believers gather to be nourished by the Body of Christ. In the altar we should see the table of the eschatological banquet prepared by the Saviour in eternity for the believers who fulfill his commandment of love on earth. The theology of the prayers shows very clearly that a dedicated altar is the most important structure and focal point of each church.

Keywords: an altar, dedication, Church, the gathering, purification, banquet, sacrifice, the Cross, salvation, the Body and Blood of Christ, eternity